

Τομές και κρίσεις Ζιαρτίδη για τους Κύπριους πολιτικούς

- **ΜΑΚΑΡΙΟΣ:** Τόλμη και υποχωρητικότητα.
- **ΚΛΗΡΙΔΗΣ:** Ρεαλισμός και χιούμορ.
- **ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ:** Ήθελε πάντα να γίνει Πρόεδρος.
- **ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ:** Έχει κάποιες φιλοδοξίες.
- **ΛΥΣΣΑΡΙΔΗΣ:** Διαζύγιο από το ρεαλισμό.
- **ΤΑΣΣΟΣ:** Αρρωστημένος μισότουρκος-ρατσιστής.

Κυκλοφόρησε το νέο βιβλίο του Πανίκου Παιονίδη: «Ανδρέας Ζιαρτίδης, χωρίς φόβο και πάθος». Το βιβλίο, υπό μορφή συνεντεύξεων αναφέρεται σε μια πλειάδα θεμάτων που ο Ζιαρτίδης συζήτησε και ο Παιονίδης κατέγραψε, κατά τη διάρκεια πολλών μηνών επαφών και συναντήσεων. Δημοσιεύουμε πιο κάτω εκτενή αποσπάσματα από το βιβλίο με τις εκτιμήσεις και κρίσεις του Ανδρέα Ζιαρτίδη για τους Κύπριους πολιτικούς. Ιδιαίτερα αιχμηρές είναι οι αποκαλύψεις του για τον Εζεκία Παπαϊωάννου.

εις πίστιν του. Ύστερα ως Πρόεδρος στην κοινωνική του πολιτική δεν ακολούθησε την αντιδραστική, την αντικοινωνική πολιτική του εργοδοτικού κόσμου, του εμποροβιομηχανικού κόσμου, της πλουτοκρατίας — ως χρησιμοποίησα αυτή τη λέξη.

Για το Μακάριο

Η τόλμη που εναλλάσσεται με υποχωρητικότητα. Και αυτό γίνεται επανειλημμένα. Αυτή η εικόνα την οποία εγώ θεωρώ σαν την πιο χαρακτηριστική εικόνα του

Μακαρίου, τον ζημιώνει πολιτικά. Σκιαάζει, ρίχνει μια σκιά πάνω στην εικόνα του σαν πολιτικού ηγέτη και αγωνιστή για τα δικαιώματα του λαού.

Θέλω προτού τελειώσω να πω κάτι. Επειδή αναφέρθηκες στην εγκατάλειψη εκ μέρους του της αντικομμουνιστικής, αντιακελική γραμμής σαν κάτι που είναι πολύ υπέρ του. Εάν ο Σπύρος Κυπριανού εγκατέλειπε την αντιακελική, αντικομμουνιστική θέση του, ή εάν ο Κληρίδης την εγκατέλειπε ή εάν ο Βασιλείου την εγκατέλειπε, αυτό δε θα σήμαινε πολλά πράγματα. Όταν όμως ένας Αρχιεπίσκοπος Πρόεδρος, μέσα στο κλίμα του ψυχρού πολέμου, της διεθνούς αντικομμουνιστικής έντασης, εγκαταλείπει την αντικομμουνιστική του θέση και συνεργάζεται ουσιαστικά με τους κομμουνιστές, δέχεται τη Γραμματεία του κόμματος συχνότατα, τουλάχιστον μια φορά το μήνα και συζητά μαζί της τα προβλήματα που τον απασχολούν. — Άλλο ζήτημα αν δεν άκουε πάντα τις απόψεις και δεν τις υιοθετούσε πάντα — Όταν λοιπόν ένας Ιεράρχης ακολουθεί αυτή την πολιτική, εγώ το καταλογίζω πολύ - πολύ υπέρ του. Είναι

Για τον Κληρίδη

Στο σχολείο, από ό,τι θυμούμαι ήταν ένας ζωηρός μαθητής, αλλά μέχρι την Δ' τάξη, που ήμουν εγώ στο Γυμνάσιο, η πολιτική δραστηριότητα μέσα στους μαθη-

τές δεν ήταν και πολύ έντονη και δε θυμούμαι τον Κληρίδη να ήταν έντονα πολιτικοποιημένος, κατά τη διάρκεια εκείνης της τετρα-

ετούς συνύπαρξής μας στο Γυμνάσιο. Όπως άλλωστε δεν ήμουν ούτε εγώ έντονα πολιτικοποιημένος παρόλο ότι ήμουν από την Α' τάξη του Γυμνασίου μέχρι την Δ' τάξη φανατικά εθνικιστής στις πολιτικές μου απόψεις. Ήμουν φανατικά ενωτικός. Λοιπόν, το Γλαύκο Κληρίδη τον γνώρισα όταν ήρθε από το Λονδίνο και άρχισε να πολιτεύεται και πάντα έλεγα και τώρα λέω ότι τον εκτιμώ και σαν άνθρωπο και σαν πολιτικό. Το χαρακτηριστικό του που πάντα εκτιμούσα ήταν ότι ήταν ρεαλιστής και δεν

τον χαρακτήριζε το στοιχείο της δημαγωγίας που χαρακτήριζε τα τελευταία χρόνια και χαρακτηρίζει άλλους πολιτικούς παράγοντες και πολιτικούς ηγέτες του τόπου. Ο Κληρίδης ήταν ρεαλιστής και αυτό το χαρακτηριστικό του τον έφερνε κοντά μου και τον τοποθετούσε ψηλά στην εκτίμηση μου.

Σε όλα τα στάδια του Κυπριακού προβλήματος ο Γλαύκος Κληρίδης έπαιρνε ρεαλιστική θέση. Ο Κληρίδης είναι άνθρωπος με πολύ χιούμορ. Δεν είναι άνθρωπος δυσκολοπροσέγγιστος. Εύκολα προσεγγίζεται από οποιοδήποτε πολίτη. Δεν είναι απρόσιτος δηλαδή σαν Πρόεδρος της Βουλής, πρώτα που ήταν και σαν Πρόεδρος της Δημοκρατίας τώρα. Και ακούει το συνομιλητή του και καμιά φορά συμφωνάει μαζί του. Θέλω εδώ να σύρω μια γραμμής-διαφοράς του με το Σπύρο Κυπριανού

κν 1.50

όταν ήταν Πρόεδρος. Μπορεί να μιλήσουμε ξεχωριστά, αλλά εδώ μπορεί να κάμω μια παρένθεση και να πω ότι όσες φορές είδα το Σπύρο Κυπριανού — και δε λέω ότι τον είδα πολλές φορές — και του μιλούσα για διάφορα προβλήματα, μου έδινε την εντύπωση ότι με βλέπει μεν αλλά δε με ακούει. Και δεν ήταν εντύπωση αυτή. Η αλήθεια είναι ότι όσες φορές τον είδα δεν έλυσα μαζί του ένα συγκεκριμένο πρόβλημα. Πάντα κουνούσε το κεφάλι αλλά σου λέγω ότι η εντύπωση που έδινε στο συνομιλητή του είναι ότι δεν επικοινωνούσε.

Αυτή την άποψη δεν είναι μόνο εγώ που σχημάτισα. Δύο διπλωμάτες της εποχής εκείνης μου είπαν ότι τους έδινε την εντύπωση ότι όταν του μιλούσαν δεν τους άκουε. Ο Γλαύκος Κληρίδης δεν είναι αυτός ο τύπος του ανθρώπου. Ο Γλαύκος Κληρίδης σου δίνει την εντύπωση ότι σε ακούει με προσοχή. Σου δίνει την εντύπωση ότι αυτά που του είπες θα τα εξετάσει. Μπορεί να μην τα δεχτεί, αλλά θα τα εξετάσει. Μαζί του οι σχέσεις μου ήταν πάντα φιλικές. Πάντα μου λέει ότι με θεωρεί φίλο του και βεβαίως και εγώ τον θεωρώ φίλο μου αφού γνωρίζομαστε από τα μαθητικά θρανία.

Για τον Κυπριανού

Αυτό που θα σου πω το έχω μάθει πρώτο χέρι από τον Τάσσο Παπαδόπουλο. Όταν απεφασίσθη η ίδρυση του Δημοκρατικού Κόμματος η επιλογή του Μακαρίου για την ηγεσία αυτού

του κόμματος ήταν ο Τάσος Παπαδόπουλος. Τον Τάσσο φώναζε ο Μακάριος και του πρότεινε να αναλάβει την ηγεσία του

νέου κόμματος. Ο Τάσος αρνήθηκε. Ο Μακάριος επέμενε. Ο Τάσος συνέχισε να αρνείται, οπότε ο Μακάριος είπε στον Τάσσο τα εξής: «Πήγαινε σπίτι σου μέχρι τη μία η ώρα αν αποφασίσεις έλα να με δεις για να αναλάβεις την ηγεσία του νέου κόμματος. Αν μέχρι τη μια δε μου απαντήσεις θα εισορμήσει στο γραφείο μου ο Σπυρής και θα του αναθέσω την ηγεσία του

κόμματος». Επί λέξει αυτά μου είπε ο Τάσος Παπαδόπουλος. Δηλαδή ο Σπύρος Κυπριανού ήταν επιλογή του Μακαρίου, αλλά δεν ήταν η πρώτη επιλογή. Ο Σπύρος Κυπριανού είναι τύπος φιλόδοξος. Και αυτό είναι το μεγάλο του μειονέκτημα. Πάντα φιλοδοξούσε να ανέβει πιο πέρα από το επίπεδο του Υπουργού Εξωτερικών. Πάντα είχε κατά νου τη διαδοχή του Μακαρίου. Ήξερε ότι κάποτε ο Μακάριος θα εγκατέλειπε τη θέση του Προέδρου, θα χρειαζόταν κάποιος να τον διαδεχτεί. Ο Σπύρος είχε πάντα κατά νου αυτή την επιδίωξη. Είχε αυτή τη φιλοδοξία να γίνει Πρόεδρος (...).

Είμαστε σε ένα στάδιο που το ΑΚΕΛ δε χωνεύει ως το πούμε έτσι το Γλαύκο Κληρίδη. Τον θεωρεί άνθρωπο του ΝΑΤΟ, όργανο των ιμπεριαλιστών, κατά την έκφραση του Εζεκία Παπαϊωάννου. Και το ΑΚΕΛ τότε ήταν έτοιμο να συνεργασθεί και με το διάβολο για να φράξει το δρόμο του Κληρίδη προς την προεδρία. Γι' αυτό άρχισαν οι επαφές με το Σπύρο, επαφές βέβαια που και ο Σπύρος επιδίωκε, δεδομένης της φιλοδοξίας του για την οποία έχω μιλήσει.

Είμαστε στο σημείο που ότι ο Παπαϊωάννου μπορούσε να συνεργασθεί και με το διάβολο προκειμένου να φράξει το δρόμο του Κληρίδη προς την εξουσία. Γι' αυτό και μετά το θάνατο του Μακαρίου είχε ταχθεί το ΑΚΕΛ ανοικτά και με φανατισμό υπέρ της εκλογής του Σπύρου Κυπριανού, η οποία μέσα στις συνθήκες της απαγωγής του γιου του και της αποχώρησης του Κληρίδη από τον εκλογικό αγώνα έγινε εκλογή χωρίς ανθυποψήφιο. Η συνεργασία τότε κατά τη διάρκεια της πρώτης πενταετίας του Κυπριανού, μεταξύ ΑΚΕΛ και Κυπριανού δεν ήταν τόσο ομαλή όσο πολλοί νομίζουν. Κατά τη διάρκεια εκείνης της πενταετίας πάρα πολλές φορές ο Παπαϊωάννου συγκρούσθη με απόψεις και θέσεις του Κυπριανού όσον αφορά το Κυπριακό πρόβλημα. Αρκετές φορές στις συνεδρίες της Γραμματείας και του Πολιτικού Γραφείου όταν συνεζητούντο θέσεις του Κυπριανού, ο Παπαϊωάννου παραφέρετο μέχρι του σημείου να εκστομίζει απαράδεκτες ύβρεις εναντίον του Σπύρου Κυπριανού. Βεβαίως τα πράγματα κατόπιν εξομαλύνοντο. Πάντως κατά τη διάρκεια της πρώτης πενταετίας αρκετές φορές δημιουργήθηκαν προβλήματα και είχαμε φθάσει στην αποκήρυξη του Κυπριανού.

Για το Βασιλείου

Ο Γεώργιος Βασιλείου ασυζητήτα έχει κάποιες μελλοντικές φιλοδοξίες. Δεν αμφισβάζω ότι φιλοδοξεί να επανέλθει στην προεδρία, το λιγότερο στις προσεχείς

βουλευτικές εκλογές, φιλοδοξεί να αναδειχθεί το κόμμα του, το Κίνημα των Ελευθέρων Δημοκρατών, σε ένα υπολογίσιμο κίνημα,

σε μια υπολογίσιμη πολιτική δύναμη. Αυτό

ομίζει ότι θα το επιτύχει εάν δε δυσαρεστήσει το ΑΚΕΛ. Ιδιαίτερα το πρώτο. Την εκλογή του για δεύτερη φορά στην προεδρία είναι βέβαιος ότι θα την έχει μόνο εάν εξασφαλίσει την υποστήριξη του ΑΚΕΛ. Το ΑΚΕΛ όμως σήμερα είναι η πιο στείρα αντιπολίτευση έναντι του Κληρίδη. Δεν μπορεί αυτός να μην ακολουθήσει την ίδια, ή περίπου την ίδια τακτική έναντι του σημερινού Προέδρου. Εάν το ΑΚΕΛ είναι σκληρή αντιπολίτευση έναντι του Κληρίδη και ο Γεώργιος Βασιλείου είναι συνοδοιπόρος ως πούμε του Κληρίδη, όπως ήταν ο Κληρίδης συνοδοιπόρος και υποστηρικτής του Βασιλείου προηγούμενα, αυτό ασυζητήτα θα δυσαρεστήσει το ΑΚΕΛ.

Για το Λυσαριδής

Οπωσδήποτε δε θα παραλείψω να μιλήσω και για το Βάσο Λυσαριδής. Τον παλιό συμμαθητή μου στο Γυμνάσιο της δεκαετίας του '30, το συνάδελφο μου βουλευτή

επί 31 χρονια, με τον οποίο και συμφωνήσαμε και διαφρονήσαμε όχι λίγες φορές. Δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς την ευφράδεια του η

...ποια όμως δεν τον βοήθησε σχεδόν τριάντα χρόνια τώρα να προσελκύσει μεγάλες μάζες οπαδών και να πλατύνει την επιρροή της ΕΔΕΚ που είναι ο ιδρυτής και ο αρχηγός της.

Πιστεύω ότι το προσόν της ευφράδειας για το οποίο μίλησα εξουδετερώνεται από μια επιμονή του να μένει κολλημένος σε πολιτικά συνθήματα που τα ενστερνίστηκε πριν 25-30 χρόνια. Αυτό μερικοί φίλοι του το λένε συνέπεια και σταθερότητα στην πολιτική και την τακτική του. Εγώ το λέω διαζύγιο από το ρεαλισμό και αδυναμία να αναγνωρίσει την αλλαγή και στις συνθήκες και άρνηση να προσαρμοσθεί στην αμείλικτη πραγματικότητα.

Για τον Τάσο

Είναι αρρωστημένος μισότουρκος. Είναι αρρωστημένος ρατσιστής όσον αφορά τους Τούρκους. Είχα αντιληφθεί ότι δεν μπορούσε να ακούσει για κάποιες υποχωρήσεις,

για κάποιους συμβιβασμούς με τους Τούρκους. Όταν διορίστη συνομιλητής, είπα ότι θα μιλήσω για τη δεδομένη στιγμή και ο διορισμός του είναι η δεδομένη στιγμή για την οποία θέλω να μιλήσω. Όταν διορίστη συνομιλητής είπα στους συνεργάτες μου ότι χειρότερη εκλογή δεν μπορούσε να γίνει. Με τον Τάσο Παπαδόπουλο σαν συνομιλητή, σαν συνομιλητή με τους Τούρκους είναι εντελώς αδύνατο να εξευρεθεί συμβιβασμός με τους Τούρκους. Αυτό είναι κάτι που λέω. Τον Τάσο Παπαδόπουλο σαν άνθρωπο, σαν άνθρωπο με ικανότητες, με πολιτική κρίση, τιμότητα, το υπογραμμίζω τούτο, δεν τον αμφισβητώ. Και τον θεωρώ μάλιστα φίλο μου και χαίρομαι που ακούω κάποτε από ανθρώπους του περιβάλλοντος του, ότι και εκείνος με θεωρεί φίλο του. Αλλά διακρίνω και υπογραμμίζω αυτό του το μεγάλο, το πολύ μεγάλο μειονέκτημα, που είπα προηγουμένα.

Ετσι εξηγείται και η θέση του η σημερινή, με αυτό το χαρακτηριστικό που είπα.

Ο Τάσος Παπαδόπουλος είναι τώρα στο Δημοκρατικό Κόμμα, ένα από τα ηγετικά στελέχη. Κάποτε ήταν πολέμιος αυτού του κόμματος. Κάποτε ήταν πολέμιος με τίμια ελαττήρια του Κυπριανού, στον οποίο έβλεπε πολλά λάθη όταν ήταν Πρόεδρος. Μάλιστα αν δεν απατώμαι κάποτε τον απεκάλεσε «Θεομηνία» για την Κύπρο.

Επειδή όμως ο Κυπριανού μπήκε στον έντονο απορριπτικό ο Τάσος βρέθηκε δίπλα του. Βρέθηκε δίπλα του και ενάντια στο Γλαύκο Κληρίδη, με τον οποίο πάντοτε ήταν συνεργάτης και φίλος. Διότι ο Κληρίδης ακολουθούσε μια ρεαλιστική πολιτική αναζήτησης συμβιβασμού με τους Τουρκοκύπριους.

Χαρακτηρισμοί και ύβρεις Παπαϊωάννου εναντίον όλων

Για τη διαδοχή του Παπαϊωάννου από το Δ. Χριστόφια και για τη συμπεριφορά του Παπαϊωάννου έναντι άλλων πολιτικών και κομματικών αρχηγών, ο Ανδρέας Ζιαρτίδης αφηγείται:

— Ο προσανατολισμός προς το Χριστόφια έγινε τα τελευταία χρόνια της ζωής του Παπαϊωάννου (...). Ένας που ζούσε τη ζωή της ηγεσίας του κόμματος, του Πολιτικού Γραφείου, διέκρινε ότι υπήρχαν δυο στέλεχη του Ανώτερου Κομματικού Μηχανισμού που δικαιούνταν λόγω της μακράς και πολύτιμης υπηρεσίας τους να έχουν την υγιή φιλοδοξία να διαδεχθούν τον Παπαϊωάννου στη θέση του Γ.Γ. Αυτοί είναι οι φίλοι Ανδρέας Φάντης και Ντίνος Κωνσταντίνου.

Π. Τι θα πεις για τον Παύλο Διγκλη σ' αυτή την περίοδο; Ήταν ο μόνος τελικά ανθυποψήφιος του Χριστόφια;

Ζ. Ο Παύλος δεν είχε φιλοδοξία διαδοχής στην ηγεσία του κόμματος άνκι είχε τις απόψεις του. Ο Παύλος ήταν όμως μέσα στην ομάδα την ευρωκομμουνιστική, μέσα στην ομάδα τη φιλελεύθερη, ας πούμε, και στην ομάδα που έβλεπε ότι η συνεργασία με το Συναγερμό για την προώθηση του Κυπριακού προβλήματος ήταν απαραίτητη και ότι είναι λάθος η απομόνωση από το Συναγερμό, μόνο για ιδεολογικοπολιτικούς λόγους.

Π. Ο προσανατολισμός προς τον υποψήφιο που τελικά επικράτησε πώς αρχίζει να γίνεται;

Ζ. Κανένας δεν μπορεί να ξέρει πώς συνέβη ο Παπαϊωάννου να υποστηρίξει τόσο ένθερμα και να επιλέξει και μάλιστα μόνος του το διάδοχο του. Χωρίς καμιά διαβούλευση με την ηγεσία του κόμματος. Η δική μου εξήγηση είναι ότι ο Χριστόφιας ήταν από τους πρώτους που υποστήριξε τον Παπαϊωάννου και τη θεωρία του για τη συμπόρευση. Θα το θυμάσαι και συ.

Π. Ναι, ήταν εμφανές και στην Ολομέλεια του Γενάρη και στο Συνέδριο που ακολούθησε.

Ζ. Ίσως εκείνο να έκανε τον Παπαϊωάννου να επιλέξει το Χριστόφια. Ενώ ο Ντίνος και ο Φάντης ήταν απ' εκείνους που μέσα στην Ολομέλεια, πάντα υποστήριζαν τη συνεργασία με το Συναγερμό για την προώθηση του Κυπριακού προβλήματος.

Π. Ένα ερώτημα τώρα. Απ' ό,τι φαί-

νεται, μέσα στη Γραμματεία της Κεντρικής είχε διαμορφωθεί μια πλειοψηφία, με θέσεις αντίθετες προς εκείνες του Γενικού Γραμματέα. Φάντης, Ντίνος, Χαμπής, Μιχαηλίδης... Πώς συμβαίνει τώρα και όλα αυτά τα πράγματα ανατρέπονται;

Ζ. Η φράση που χρησιμοποίησες ήταν ότι άρχισε να διαφαίνεται. Ακριβώς διαφανόταν μόνο. Αλλά δεν είχε το χαρακτηριστικό της σταθερότητας. Δεν υπήρξε σταθερός διαχωρισμός. Ύστερα να μην ξεχνάς το ρόλο της λεγόμενης επαγρύπνησης, την οποία και ο Φάντης και ο Ντίνος και ο Χαμπής εφοβόντουσαν. Άνοιξες ένα θέμα που μου δίνει την ευκαιρία να αναφέρω την κατάσταση που επικρατούσε μέσα στη Γραμματεία του κόμματος τα τελευταία δέκα χρόνια πριν το θάνατο του Παπαϊωάννου. Και ο Φάντης και ο Ντίνος Κωνσταντίνου, αλλά

σε μια - δυο περιπτώσεις και ο ίδιος ο Κατσουρίδης μου περιέγραφαν την κατάσταση που επικρατούσε στη Γραμματεία σαν αφορητή, όσον αφορά τη συμπεριφορά του Παπαϊωάννου. Όταν ο Παπαϊωάννου δεν κατόρθωνε να περάσει στη Γραμματεία μια άποψή του, ή όταν παρουσιαζόταν μπροστά στη

Γραμματεία ένα δύσκολο πρόβλημα, σχετικά με το Κυπριακό ή σχετικά με οποιοδήποτε άλλο θέμα, έκανε την ψυχραιμία του και η συμπεριφορά του και εναντί των συνεργατών του εκεί και εναντί των συνεργατών του έξω από το κόμμα ήταν απαράδεκτη. Δεν ξέρω πώς θα το βάλεις στο τελικό σου κείμενο, αλλά οι χαρακτηρισμοί που κατά καιρούς άκουσα τον Εζεκία Παπαϊωάννου να αναφέρει για το Μακάριο, είναι τέτοιοι που ντρέπεται κανένας να τους πει δημόσια. Οι χαρακτηρισμοί και οι ύβρεις ενάντια στο Μακάριο ήταν άδικοι και απαράδεκτοι.

Οι χαρακτηρισμοί και η συμπεριφορά του έναντι του Γεώργιου Λαδά, που ήταν ένα άλλο στέλεχος με το οποίο συνεργαζόμασταν, ήταν απαράδεκτοι. Εάν μιλήσεις με το Λαδά, θα σου πει ότι δεν εκουβέντισε με τον Παπαϊωάννου, ούτε μια φορά και να μην ακούσει τις βρισιές του. Αυτά μου είπε επανειλημμένα ο Λαδάς. Αλλά και άλλοι δημόσιοι λειτουργοί. Γενικοί Διευθυντές Υπουργείων και Υπουργοί ακόμα επαραπονούνταν για τη συμπεριφορά του Παπαϊωάννου.